

СТАНОВИЩЕ

за докторската дисертация
*„ПОЗНАНИЕТО ЗА ЛЪЖАТА, ОТРАЗЕНО В ЕЗИКА (изследване върху
идиоматиката на френския, румънския и българския език)“*

от Радостина Божидарова Захариева

Предлаганата за рецензиране дисертация на Радостина Захариева представлява обемист труд от внушителните по обем 504 (591 стандартни) страници, от които 446 страници основен текст, 17 стр. Библиография (от 195 заглавия цитирана литература на български, френски, румънски, английски и руски език и над 100 лексикографски източници) и 39 страници Тематичен показалец на корпуса от включените в дисертацията над 3700 идиоматични изрази от трите изследвани езика.

Още от самото начало следва да се отбележи, че темата на предлагания дисертационен труд е значима, от особена важност и актуалност за съвременното развитие на науката за езика и в този смисъл е напълно дисертабилна.

Предлаганият труд е структуриран в *Уводна част, 9 Глави и Заключение*. В *Увода* (5-38 с.) обстойно се обосновават темата и изборът на трите изследвани езика (български, румънски и френски) чрез връзките между съответните народи, които ги говорят. Още в самото начало ясно се представят *обектът* и *предметът* на изследване, както и се формулират *целите* на труда и *задачите* за тяхното постигане. За целите на изследването са използвани „*методите* на дескрипция, анализ и съпоставителен“ в рамките на подход, определен от авторката (на с. 9) като „комплексен интердисциплинарен“, който по същество може да бъде определен и като лингво-културологичен. Специално се уточнява обхватът и спецификата на идиоматиката спрямо „същинската фразеология“ през различаване на степените помежду им и чрез съответстващата им терминология. Вж. Схемата на с. 35 от дисертацията.

В Първа глава (39-75 с.) се представя *Теоретичната база на изследването* чрез подробен преглед на изследванията по темата за лъжата в науката от

Античността и с развитието ѝ в различните науки, за да се достигне до оценката за лъжата в съвременната епоха. Едва в края на главата авторката се фокусира върху специфично *лингвистичните изследвания за лъжата*, като ги оценява по достойнство, но и ясно, и принципно се разграничава от повечето от тях.

Втората глава (76-117 с.) представя *Наименованията на лъжата* чрез лексикалните средства, съставлящи идиоматиката на френския, румънския и българския език. Обстойно е анализирано богатото „синонимно“ разнообразие на всяко от лексико-семантичните полета на лъжата в трите езика, завършващо с необходимата съпоставка помежду им. Особено внимание заслужава аспектът на разглеждане на *лъжата във връзката ѝ с комуникативния акт* (с. 124 и сл.). Сполучливо са отбелязани специфичните речеве роли на субекта и обекта на лъжата в контекста на целта на съответния комуникативно-реторически сценарий, популяризиран и на български като схемата на *петте „К“-та: кой, какво, кога, къде и как*.

Трета глава (118-181 с.) е посветена на *Същността на лъжата*, където тя, от една страна, е противопоставена на *истината*, а от друга, е „синонимизирана“ с *измамата*. Тук се наблюдава задълбочаване на проблема за комуникативния акт (от предходната глава) с разглеждането на лъжата според противопоставянето между *слово* и *действие*. В това класическо реторическо взаимодействие може да се отбележи и друг тип проява в контекста на речевите актове (Вж. *„Как с думи се вършат неща“* от Дж. Остин). От анализиранияте примери личи, че за разлика, от една страна, от *заблудата* (свеждаща се семантично до глаголи като (илюзорно или неправилно) *възприемам, мисля* и *разбирам* или (неволно или преднамерено) *заблуждавам* някого) и, от друга, от *измамата* (семантично свеждаща се до *правя/върша* нещо), лъжата винаги е чист речев акт, който може да се отнася до всичко казано, като свеждащ се до актуална предикация от типа *казвам (твърдя), че*.

По-нататък, на фона на разпространеността на лъжата и във връзката ѝ с други отрицателни човешки прояви, са изтъкнати пряката и същностна характеристика на лъжата според идиоматиката с доминиращо отрицателните оценки за нея.

Четвъртата (с. 182-220), Петата (с. 221-258), Шестата (с. 259-313), Седмата (с. 314-353) и Осмата (с. 354-402) глави се занимават с модусите на лъжата, съответстващи на характерни типове човешко поведение, каквито са: *лицемерието, преструвката и ласкателството, хитростта, демагогията и манипулацията, слуха и клеветата*, подробно разгледани в различните им варианти на проява. Поради тяхната актуалност, особено внимание заслужават *демагогията и манипулацията* (обсъждани и анализирани чрез специфичната им фразеологична образност в седма глава), като масово адресирани и разпространявани прояви на лъжата, както и *слуха и клеветата* – в осма глава.

Последната, Девета глава, озаглавена *За идиоматиката, изграждаща познанието за лъжата*, представлява теоретично обобщение на дисертационния труд чрез обща характеристика на използвания езиков материал. Систематизира се механизмът на фиксиране на познанието посредством типа на идиоматичните изрази и тяхната семантична характеристика. В отделна част на тази глава се разкрива механизмът на изграждане на познанието за лъжата чрез типа образност, която е в основата на пораждането на разглежданите идиоматични единици. В резултат на анализ на изследвания идиоматичен корпус чрез т.нар. *когнитивен подход* са систематизирани 18 метафорични (или иконични) модела, разпределени в три групи – *ориентационни, онтологични и структурни* (според трите типа метафори, различавани от Лейкоф и Джонсън). Във връзка с този подход може да бъдат пренебрегнати някои по-свободни терминологични употреби (характерни за различни интерпретации в когнитивната лингвистика и семантика) на термини с вече достатъчно утвърдени съдържания. Такива са напр. (на с. 416) *иконичен* (за модел), който (като въведен в семиотиката от Ч. Пърс за тип знак, отличаващ се с качествено сходство с означавания от него обект) има по-различно и по-сложно съдържание от ‘метафоричен’ или ‘образен’ (и дори „живописно-изразен“ – “*pittoresque*” по Ramies 2011). Подобен е случаят (на с. 436 и сл.) и с термина *зооморфен код*, който (като въведен от А. Греймас (1970, с. 28-30) за номинационната структурална семантика с образцови примери като *меча лапа, котешко езиче* или *орлов нокът*) също не означава ‘образно сравнение на човек с животно по някакво качество’, а буквално ‘названия на части от животинско тяло,

чрез които по образно „подобие“ се назовават някои растения’. Следва да се отбележи, че в разглеждания труд моделите са ясно и убедително обосновани и теоретично защитени, дори и без особената необходимост от подобни двусмислено интерпретирани термини.

В *Заключението* (441-446 с.) обективно са представени основните резултати и систематично са резюмирани изводите от дисертационното изследване. Обобщени са сходствата и разликите във вижданията за лъжата от гледните точки на науката и на идиоматиката в трите анализирани езика. Изтъкнато е и универсалното в начина на възприемане на лъжата от носителите на българския, румънския и френския език.

Общото впечатление е, че дисертационният труд е отлично изпълнен във всяко отношение. Към него е приложен и *Тематичен показалец* (с. 466-504) за всеки от трите езика на всичките над 3700 идиоматични израза в изследването.

Цитираните в *Библиографията* книжни източници на няколко езика са 195 плюс 10 електронни и над 100 лексикографски източника.

Авторефератът представя подробно, обективно и пълноценно труда.

Публикациите на авторката по темата на дисертацията са достатъчни и дори превишават необходимия брой.

В обобщение следва специално да се отбележи, че изследването е проведено професионално и е изложено на много добър език. Дисертационният труд е изпълнил своите цели и задачи, структуриран е подходящо за развитието на темата и, според утвърдените изисквания, е намерил своето приложение в конкретното изследване и класификацията на емпиричния материал. Трудът се характеризира с тематично единство и представлява принос към една недостатъчно изследвана у нас област – на идиоматичната компаративистика. Изводите в заключението, с изтъкнатите приноси на авторката, логично следват от изследването и са добре обосновани.

Въз основа на изложеното до тук, убедено предлагам на представения дисертационен труд да бъде дадена отлична оценка и неговият автор Радостина Божидарова Захариева да получи образователната и научна степен „доктор”.

Февруари, 2019 г.

/Проф. Иван Касабов, д. ф. н./